

Ge oss kraft
att förändra
Pg.901909-2



Naturskyddsföreningen

Operation giftfri förskola

Ylva Grudd

Välkomna

- Kort om Naturskyddsföreningen & Kemikalienätverket
- Miljögifter - Situationen idag.
- Projekt Operation Giffri förskola – upplägg & resultat
- Vad kan kommuner och förskolor göra
- Vad kan vi göra
- Avslutning



Naturskyddsföreningen

- Sveriges största miljöorganisation med ca 200 000 medlemmar!
- Bildad 1909, ideell, demokratisk och politiskt obunden
- 24 länsförbund, 273 kretsar på kommunal nivå, 5 nationella nätverk i sakfrågor
- Ca 60 samarbetsorganisationer i Afrika, Asien och Sydamerika
- Jobbar för att: rädda naturens liv, främja människans hälsa, verka för global solidaritet
- Tre strategier: politisk påverkan, naturkänsla & konsumentmakt





- Nationellt nätverk sedan 2003 inom Naturskyddsföreningen. Ca 1100 medlemmar som delar intresse, utbyter kunskaper, och/eller genomför aktiviteter.
- 8 lokala arbetsgrupper hittills.
- Anställd projektkoordinator på 35 % & samordningsgrupp
- Verkar för att öka kunskapen samt minska användningen av miljö- och hälsofarliga kemikalier, genom bl a. rapporter, mediautspel & utbildningsmaterial.
- Har Nyhetsbrev, facebook & twitter.
- Starta lokala arbetsgrupper, ha aktiviteter, ge tips på vad man kan göra själv.
- Driver "Operation Giftfri Förskola" under 2013-2014.



Miljögifter – ödesfråga?

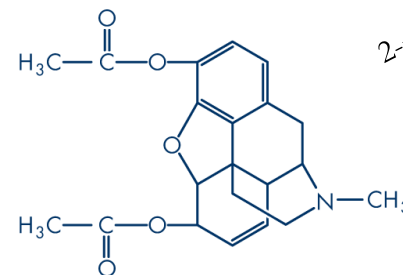
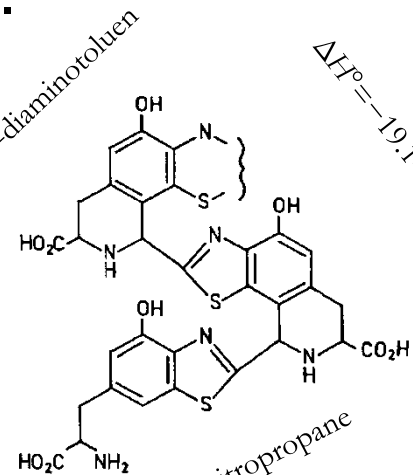
Ge oss kraft
att förändra
Pg.901909-2

En del forskare anser att kemikaliehotet är lika stort/större än klimathotet. Bara svårare att kommunicera.



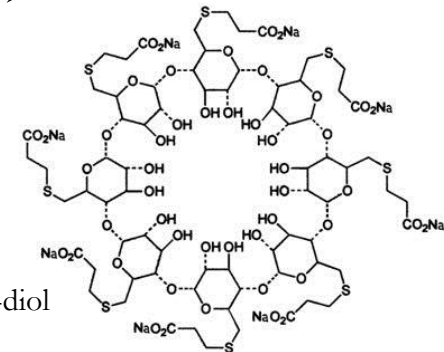
1,2-benzisotiazolin-3-on

4-amino-2-hydroxi-p-aminofenol-2,5-diaminotoluen



2-bromo-2nitropropane-1,3-diol

2-n-oktyl-4-nitropropane



Vad är problemet med miljögifter?



Kemikalierna och miljögifterna är globalt spridda och de finns i det mesta omkring oss, samt i oss alla.

Få är akut giftiga, men vi utsätts för tusentals kemikalier och blandningar som kan öka farligheten – cocktaileffekt! Det finns allt starkare bevis för att de har en påverkan:

Vid djurförsök med olika kemikalier ser man samma typ av störningar som i befolkningen, t ex förskjuten pubertet och hypospadi (missbildning av manligt könsorgan).

- Epidemiologiska studier visar på samband mellan kemikalieexponering och dessa negativa hälsoeffekter.
- Andra generationens invandrare har samma frekvens av störningarna som det "nya" landets invånare.
- Kraftig ökning på kort tid, av dessa störningar.



Varför har det blivit så här?

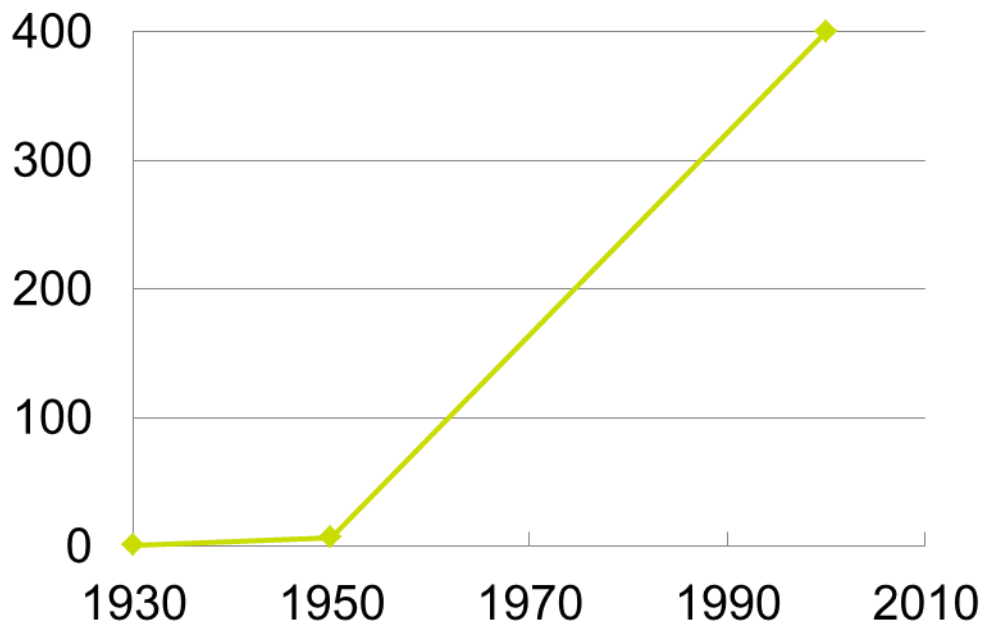


- Förr - naturliga kemikalier och råvaror, som mineralpigment, trä, ull, linoljefärger m.m. Farliga kemikalier var då t ex. bly, arsenik, flugsvamp, listeriabakterier i opastöriserad mjölk.
- På 1900-talet ”uppfanns” många nya kemikalier från råolja. Kemikalieindustrin växte till att bli den numera lönsammaste industrin inom OECD-länderna.
- Nu - 100 000-tals ämnen finns och nya uppfinns varje timme.
- Idag - inga krav på klinisk studie av kemiska ämnen (som för läkemedel).
- Istället omvänd lagstiftning – för förbud måste det bevisas bortom allt tvivel att kemikalien är farlig. Hur de påverkar människor, djur och natur behöver man ännu inte ta reda på innan de är ute på marknaden.

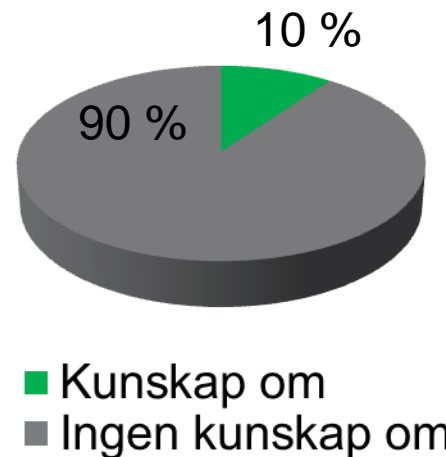


Kemikalieindustrins utveckling

I världen tillverkas många
miljoner ton kemikalier per år



Kunskap saknas även för
vanliga kemikalier som det
används mer än 1000
ton/år av inom EU



**Inom REACH finns nu ca 145 000 ämnen
registrerade.**

Ref: Den flamsäkra katten.

Svampplockarlogik

Vi borde tillämpa samma princip för miljögifter som vid svampplockning – bara använda dem vi är säkra på!



Var i vår vardag finns farliga kemikalier?

- Plast
- Byggmaterial
- Färger och lacker
- Rengöringsprodukter
- Möbler och textilier
- Elektronik
- Avgaser
- m.m...



- Kläder och skor
- Hygienprodukter
- Mat och förpackningar
- Köksredskap
- Leksaker
- Skor, väskor, smycken
- m.m...

Vad gör vissa kemikalier farliga?

- Påverkar DNA – **CMR** eller **EDC** (se nedan)
- För lika våra hormoner – **hormonstörande**
- Väldigt stabila – **persistenta** – ev. anrikas
- Retar immunförsvaret – **allergiframkallande**
- Påverkar djur och växter negativt – **miljöfarliga**
- Giftiga för oss, djur och växter - **toxiska**

CMR = cancerogena, mutagena eller reproduktionsstörande

PBT = persistenta/svåra att bryta ned, bioackumulerande, toxiska

EDC = hormonstörande ämnen, sämre fertilitet, välfärdssjukdomar

Bioackumulerande = ansamlas i naturen, tas upp av levande organismer



Miljöfarlig



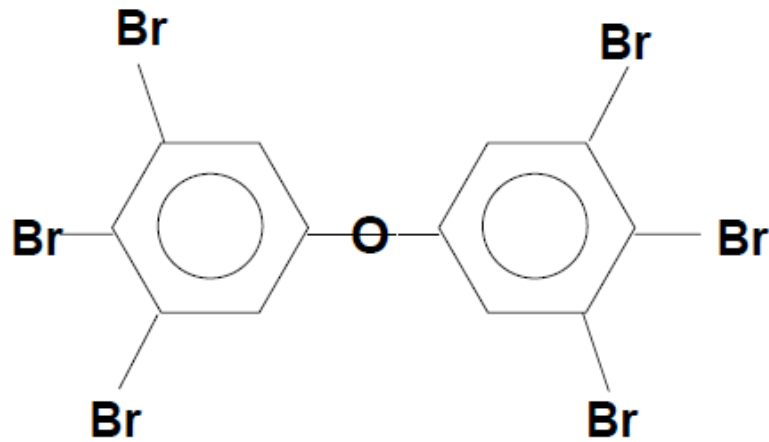
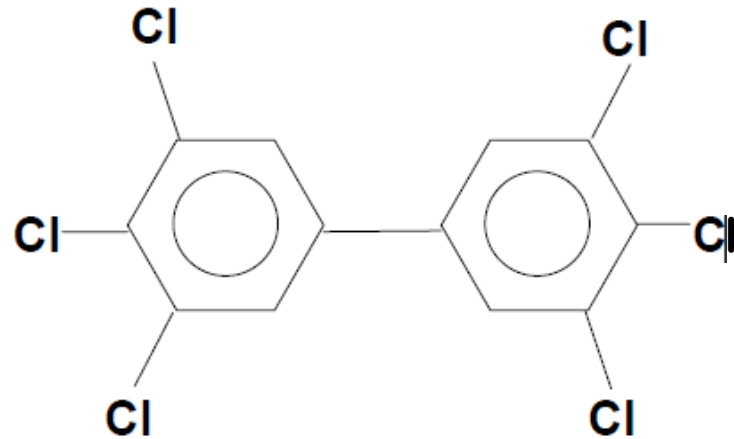
Hälsoskadlig/
Irriterande



Mycket giftig/
Giftig

Variationer på ett dåligt tema

PCB



PBDE

Miljögifter

– misstänkta effekter?

Mycket pekar på att miljögifter kan ha en påverkan på:

- fetma, diabetes, hjärt- och kärlsjukdomar, Alzheimer, Parkinson, hormonrelaterad cancer, svårigheter att få barn, tidigare pubertet, missbildningar på könsorgan, inlärningssvårigheter, funktionsnedsättningar som ADHD, infektioner, astma, autoimmuna sjukdomar.



Farliga hormonstörande ämnen

- exemplet ftalater

- Grupp ämnen, mjukgörare i plast. En del extra farliga.
- Plastmattor med farliga ftalater fortfarande mkt vanligt.
- Läcker ur plasterna, tas upp av kroppen.
- Kan påverka testikelutvecklingen, fortplantningsförmågan, har kopplats till fetma, diabetes, allergier, astma.
- Barn anses vara känsligaste gruppen.



Farliga hormonstörande ämnen

- exemplet Bisfenol A (BpA)

Ge oss kraft
att förändra.
Pg.901909-2

Används idag som härdare, i lacker, termopapper. Klarar höga temperaturer och tryck/slag. Finns i många produkter - hittas i > 96% av befolkningen.

Studier på försöksdjur visar på:

- Störd fortplantning
- Missbildningar på könsorgan hos ungar
- Störd utveckling på hjärnan
- Ökad risk för bröst- och prostatacancer
- Förändrad tid för pubertet
- Ökad aggression
- Flera av effekterna syns först i 2a eller 3e generationen.



Vissa länder finns några begränsningar. Forskare oeniga rörande vilka effekter som låga doser ger...



Farliga hormonstörande ämnen

- exemplet Halogenerade Flamskyddsmedel

- Grupp ämnen. Förlänger tiden mellan glöd till flamma.
- Räddningstjänst och brandmän anser att folk dör i lika hög grad, mer giftig rökutveckling bildas. Antändningstiden kortare nu – mer plast!
- Hittas i bl.a. skumgummi, leksaker, elektronik.
- Lång nedbrytningstid, ansamlas i kroppen över tid.
- En del misstänks kunna skada utvecklingen av hjärnan (lägre IQ, autism, hyperaktivitet) och öka risken för cancer. Kopplingar finns till missbildade könsorgan.



Farliga hormonstörande ämnen - exemplet Perfluorerade ämnen (PFC)

- Grupp ämnen, som nästan aldrig bryts ned. Har ytegenskaper som vatten- och fettavstötande, samt liten friktion/hala.
- Har tillverkats sedan 1950-talet och halterna i allt levande ökar för varje generation.
- Producenterna har själva slutat tillverka PFOS, men ämnena visar stora likheter och många bryts ned till PFOA. Dess effekter liknar PFOS.
- **Flera av PFC:erna är kroniskt giftiga, reproduktionsstörande, cancerframkallande, miljöfarliga, och kan skada fosterutvecklingen.**



Men gränsvärden skyddar oss väl?

Det som var säkert igår är inte säkert idag!
2009 sänkte den europeiska myndigheten för
livsmedelssäkerhet, EFSA, det tolerabla veckointaget för
kadmium från **7** till **2,5** mikrogram per kg kroppsvikt.



Den mängd kadmium som var säker för hälsan 2008 är alltså inte
det 2009!

Ny forskning: De hormonstörande ämnena kan ha effekt i mycket
låga doser. Det finns därmed inte några tröskeldoser och det blir i
stort sätt omöjligt att sätta gränsvärden...

Cocktaileffekten

- Kemikalier kan samverka med varandra och ge en förstärkt effekt, $1+1=18$.
- Idag endast finns gränsvärden för enstaka ämnen i enstaka produkter.
- I verkligheten utsätts vi för 100- eller 1000-tals ämnen samtidigt, från 10.000-tals produkter.



Oscar Alarik

Party: 1 glas bål + 1 vinglas + 1 öl + 1 cocktail = **ingen berusning...??**

Hormonstörande ämnen kan ge cocktaileffekter

Ge oss kraft
att förändra.
Pg.901909-2

Risken för hypospadi ~100% då försöksdjur exponerades för fyra ämnen. Traditionell riskbedömning gett mycket kraftig underskattning. Hade tagit högsta värdet för ett ämne, dvs 12% (vinklozolin).



Finasterid



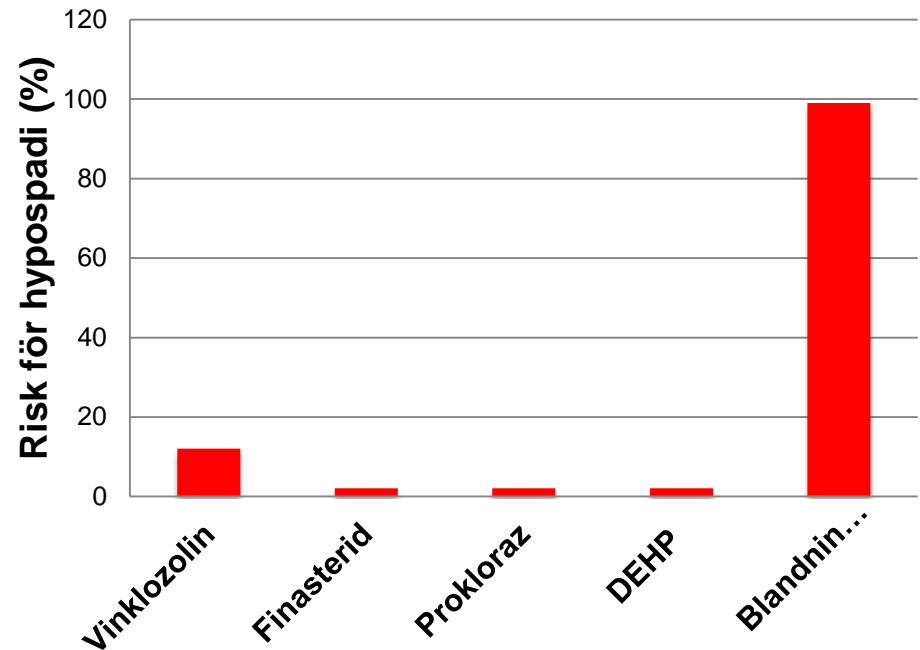
Prochloraz
Vinklozolin



DEHP -en
ftalat

Hypospadi:

Medfödd missbildning av penis, så urinröret mynnar på penis undersida.

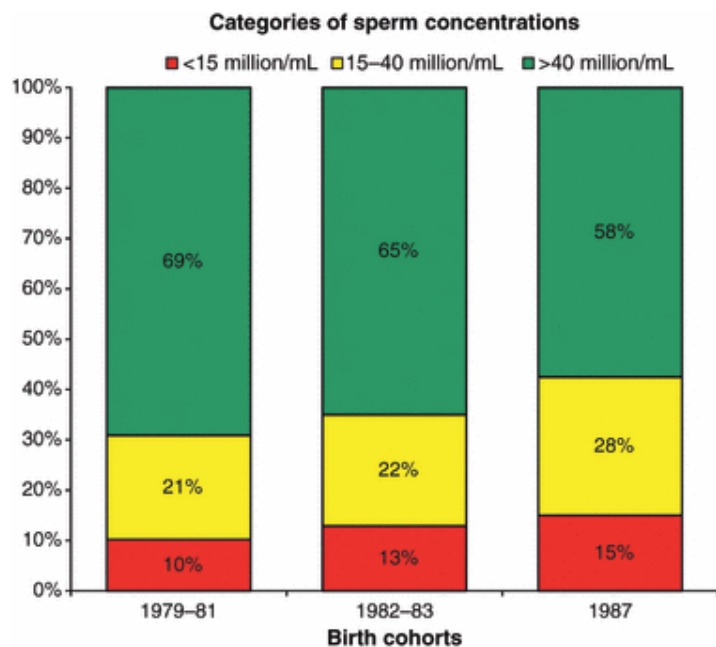


Christiansen et al. 2010

Får vi barnbarn?

Fallande spermiekoncentrationer

Fler drabbas av testikelcancer



Jorgensen et al. 2011

	1973-1977	1998-2002	Förändring
	<i>Incidensrate</i>	<i>Incidensrate</i>	
Sverige	3,1	5,3	+ 70%
Norge	4,5	9,6	+ 116%
Danmark	7,0	9,2	+ 31%
Finland	1,6	3,7	+ 131%

*Incidensrate : Nya fall per
100.000 personår*

Chia et al. 2010

Miljögifter i förskolan

– varför är det viktigt?

- Studier visar på att inomhusmiljöer är bland de mest exponerade

På förskolor:

- Forskare hittar hormonstörande ämnen som ftalater, flamskyddsmedel och perfluorerade ämnen i damm på förskolor.
- Många leksaker, samt saker som inte är ämnade att vara leksaker. Mycket plast.
- Barnens lek på golvet, och sug på händer och leksaker bidrar till problembilden.

Refs: bl a

- Brominated flame retardants and perfluoroalkyl acids in Swedish indoor Microenvironments. Björklund 2012.

- Organophosphate and phthalate esters in air and settled dust - a multi-location indoor study. Bergh et al 2011.

- Perfluoroalkyl Compounds (PFCs) in Indoor Dust:

Concentrations, Human Exposure Estimates, and Sources.

Björklund et al 2009.



Operation Giftfri Förskola - vad har vi gjort hittills?

- **Inventerat** – ca 130 förskolor i 40 kommuner.
- **Informerat** – information via hemsida, sociala medier, radio, tv, tidningar. Information till inventerade förskolor.
- **Sammanställt** – resultaten rapporterades in och anonymiserades, sammanställdes till en rapport: Giftfria barn leka bäst.
- **Synts i media** – resultaten användes för att påverka beslutsfattare och för att väcka intresse och ge kunskap till allmänheten.
- **Lyckades det? JA!** Politiker, myndigheter, chefer, förskolepersonal och föräldrar engagerade landet över. Stort genomslag.



Inventeringen: Vilken typ av frågor ställde vi?

Byggnad (tex: väggar, golv, våtrum, rör, material. Byggår, radon & ventilation).

Äta (tex: köksutrustning som plastkärl, plaststekspadar, konservburkar. Plasttallrikar och glas. Ekologisk mat)

Hygien (tex: våtservetter, ftalat-handskar, tvål. Hur ofta tvättas händerna)

Städ och rengöring (tex: på vilket sätt och med vilka produkter)

Möbler och inredning (tex: sovmadrasser, nyinköpta textilier, duschdraperier, stoppade möbler.

Leksaker (tex: mjukgjorda plastleksaker, skumgummi, parfymerade, elektronik, färger, modellera)

Ute (används mjukgjord asfalt runt lekställningar. Solskydd)

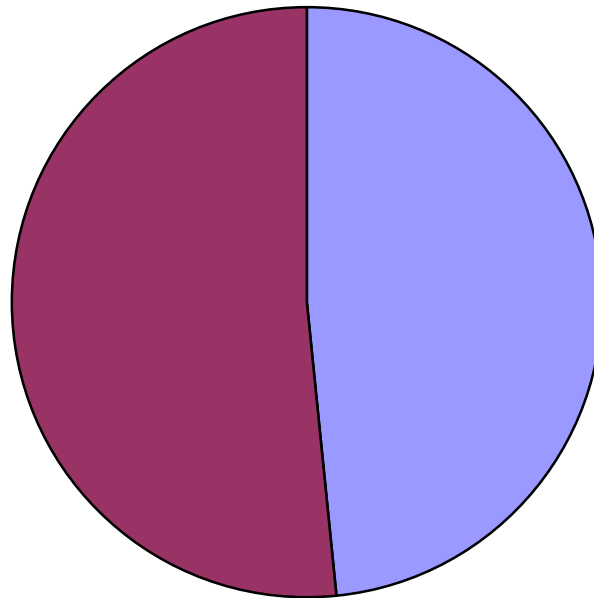


Resultat

Ge oss kraft
att förändra.
Pg.901909-2



Är lokalerna från början avsedda att användas som förskola?



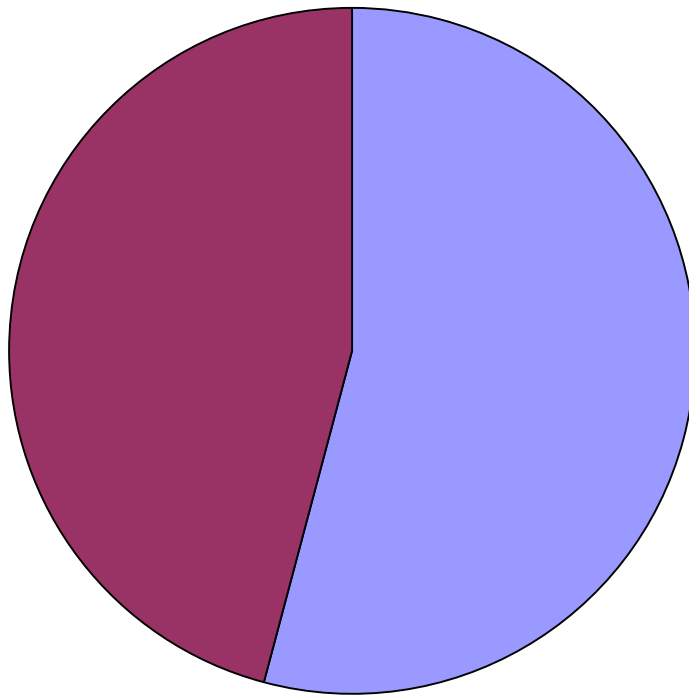
■ Nej

■ Ja

65 % är initialt avsedda att vara förskola.

Lägenhetsförskolor ofta fler barn per kvadratmeter och ofta ventilation ej anpassad till förskoleverksamhet. Ju fler "brukare" desto mer damm = större exponering.

Vad är det för material i golvbeläggningen?



■ PVC

■ Annat material

Mer än hälften är av PVC.

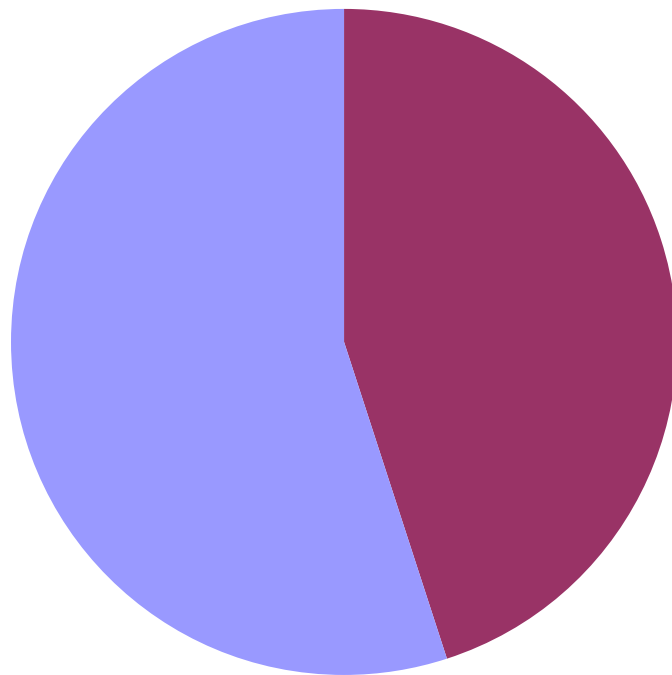
60 % av förskolorna har PVC-golv inlagda före år 2000, och därmed högre risk att innehålla en av de mest farliga ftalaterna, DEHP.

Sovmadrasser med plastöverdrag

Ge oss kraft
att förändra
Pg.901909-2



Sovmadrasser med PVC-överdrag

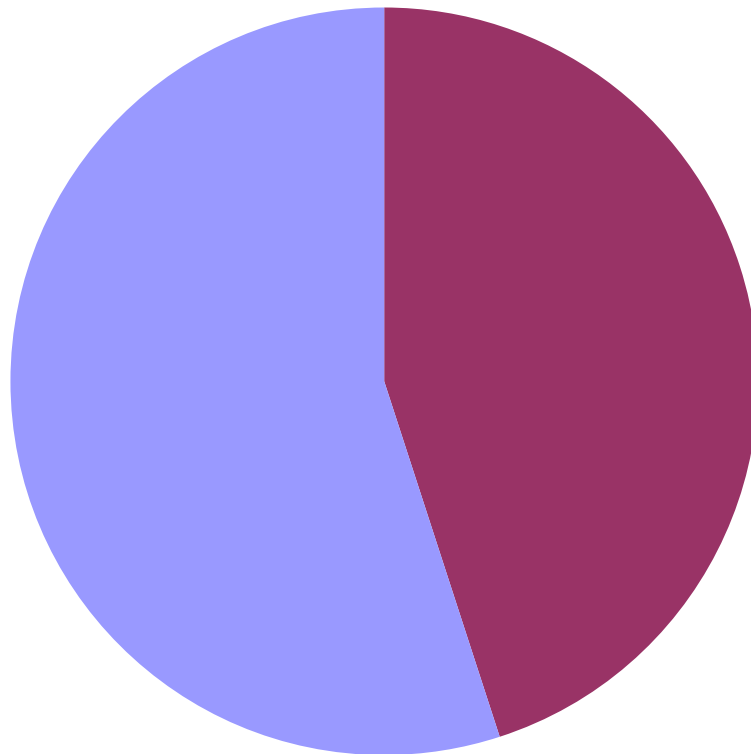


■ Ja
■ Nej

72% Ja.

De flesta över 10 år gamla. Många uppåt 30 år. Problematiskt.

Tvättas alltid nya textilier innan användning?



- Ja
- Nej

49% Nej.
Textil kan ofta innehålla flamskyddsmedel, perfluorerade ämnen, biocider, allergena färgämnen och/eller konserveringsmedel.

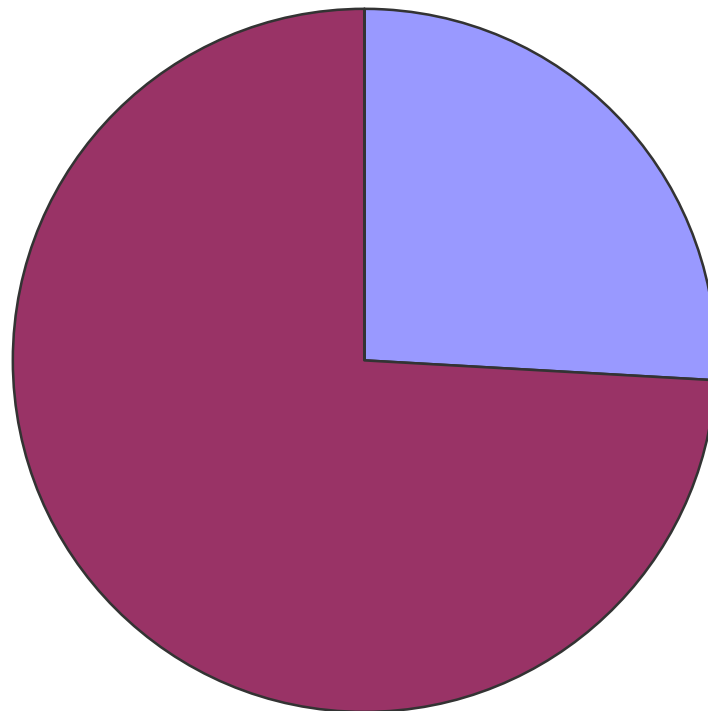
Leksaker

Ge oss kraft
att förändra
Pg.901909-2



Vilket finns det mest av (ungefär): leksaker i trä, plast eller metall?

Ge oss kraft
att förändra.
Pg.901909-2



■ Leksaker i trä

■ Leksaker i plast

26% trä

74% plast

0% metall

Mjukgjord plast ofta
största problemet.

80% anger att det finns
leksaker av mjukgjord
plast, inte sällan 20-30
år gammalt.



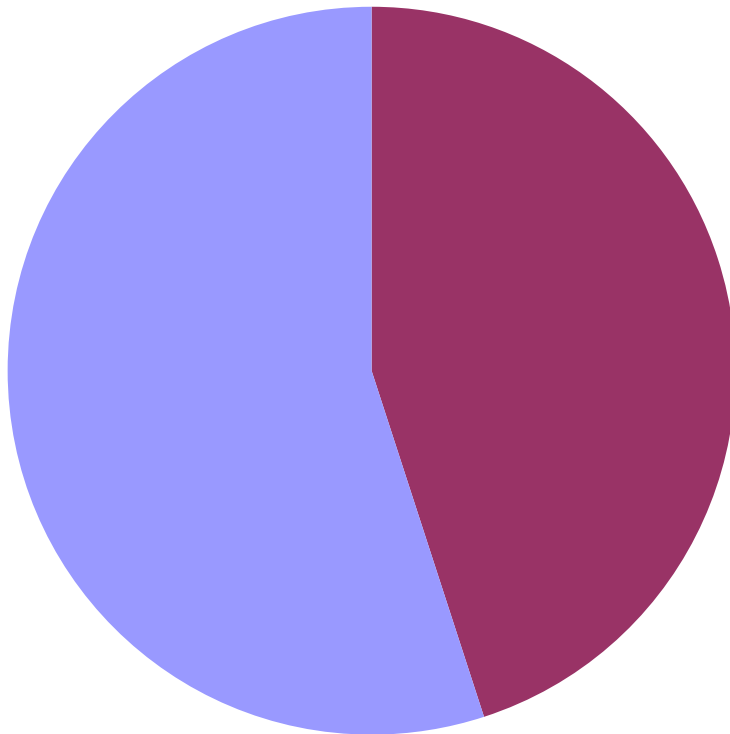
Leksaker som ej är tillverkade som leksaker

Ge oss kraft
att förändra
Pg.901909-2



Leksaker som ej är tillverkade som leksaker

Ge oss kraft
att förändra.
Pg.901909-2



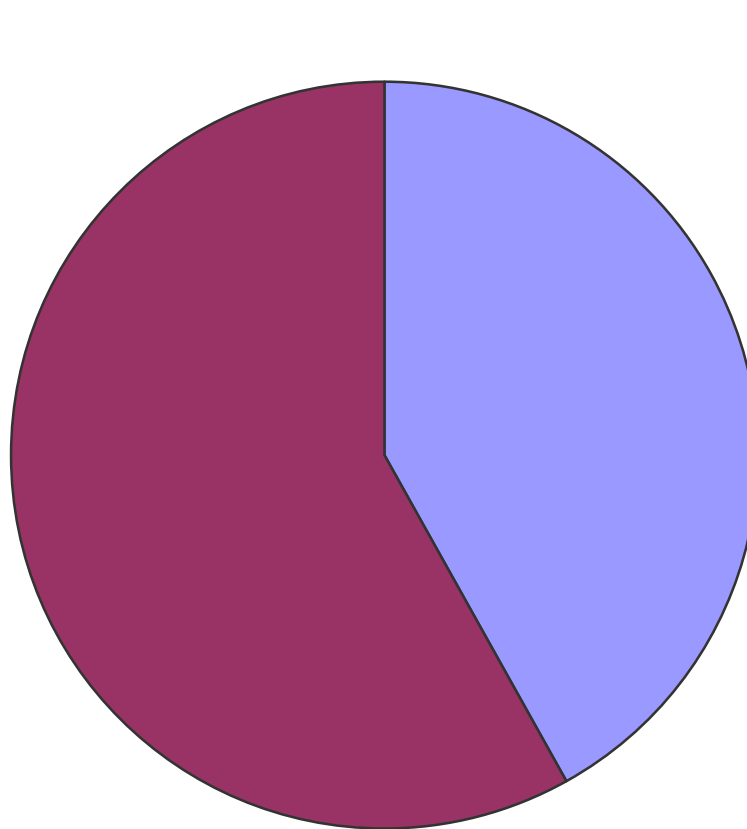
53 % Ja.

Leksakdirektivet reglerar endast leksaker, inte andra produkter.

Beroende på produkt, olika problematiskt.

Elektronik som leksaker (begagnade mobiler, tangentbord, etc.)?

Ge oss kraft
att förändra.
08-901909-2



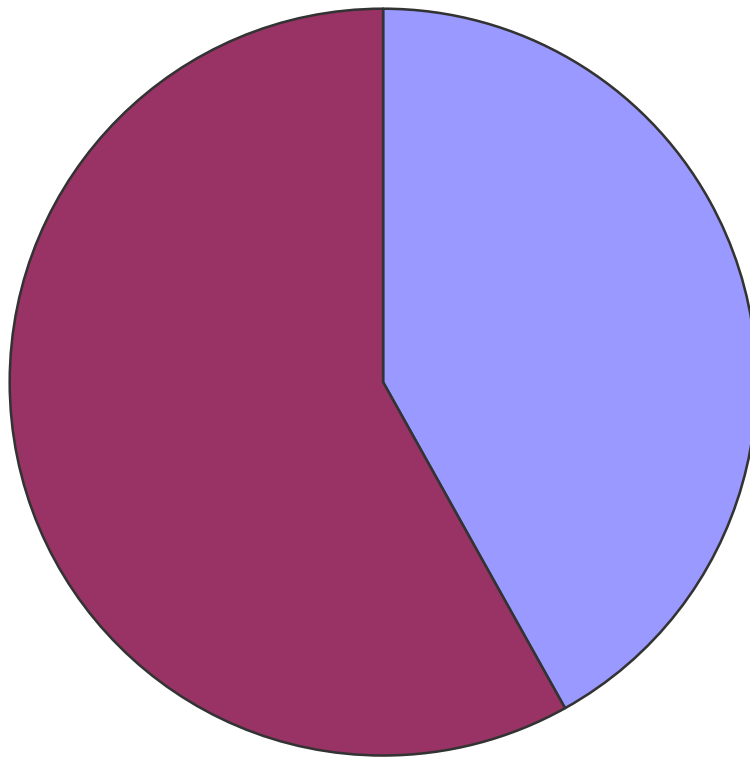
■ Nej
■ Ja

61% Ja.

Elektronik innehåller ofta flamskyddsmedel, ftalater, perfluorerade ämnen, bly, mm.

95% av all elektronik uppges vara icke miljömärkt.

Använder barnen datorer?



■ Nej
■ Ja

66 % Ja.

Elektronik innehåller ofta flamskyddsmedel, ftalater, perfluorerade ämnen, bly, mm.

95% av all elektronik uppges vara icke miljömärkt.

Ekologisk mat

Ge oss kraft
att förändra
Pg.901909-2



Ekologisk mat

- Stor variation mellan förskolorna.
 - Allt mellan 0-100% ekologisk mat ges till barnen.
- 23% av förskolorna ger barnen 0-10% ekologisk mat.

Citat: "0% ekologisk mat. Jag gråter då mitt barn just börjat på förskolan. Jag skickar med en ekologisk frukt varje dag".

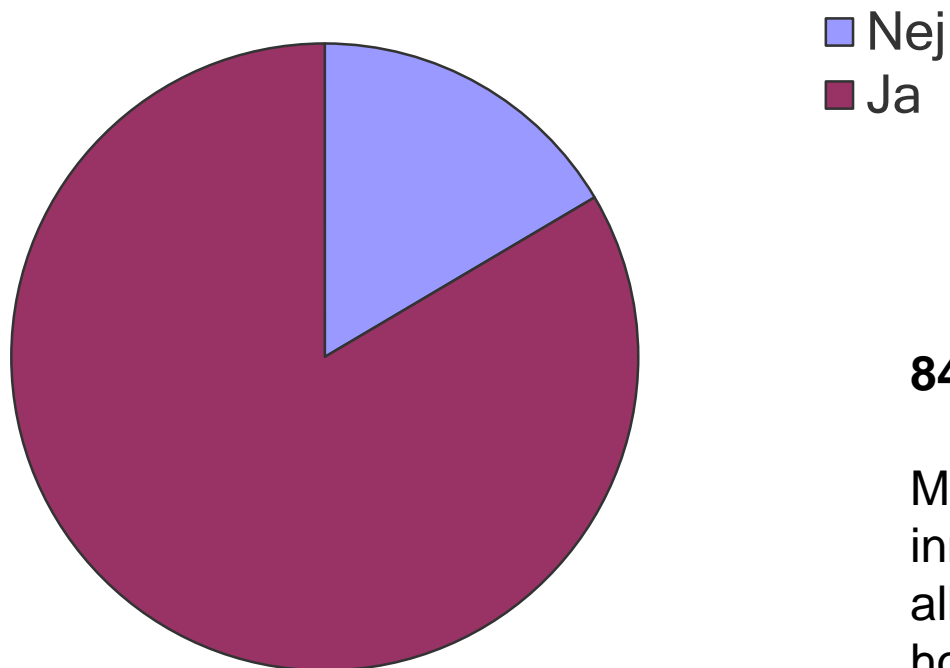


Mat i metallkonserver?

Ge oss kraft
att förändra
Pg.901909-2



Mat i metallkonserver?



84% Ja.

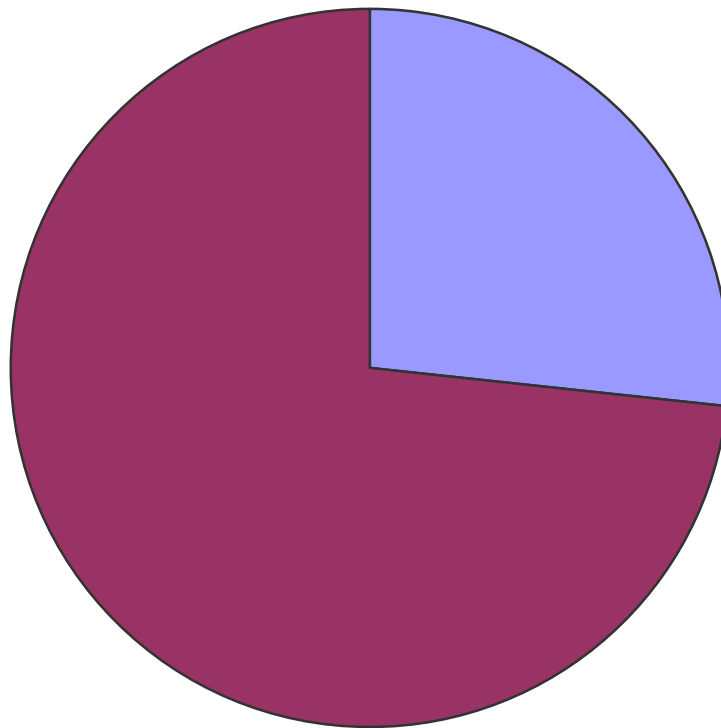
Metallkonserver
innehåller i princip
alltid
hormonstörande
bisfenol A.

Används plasttallrikar och platsglas/muggar?

Ge oss kraft
att förändra.
Pg.901909-2



Används plasttallrikar och platsglas/muggar?



■ Nej

■ Ja

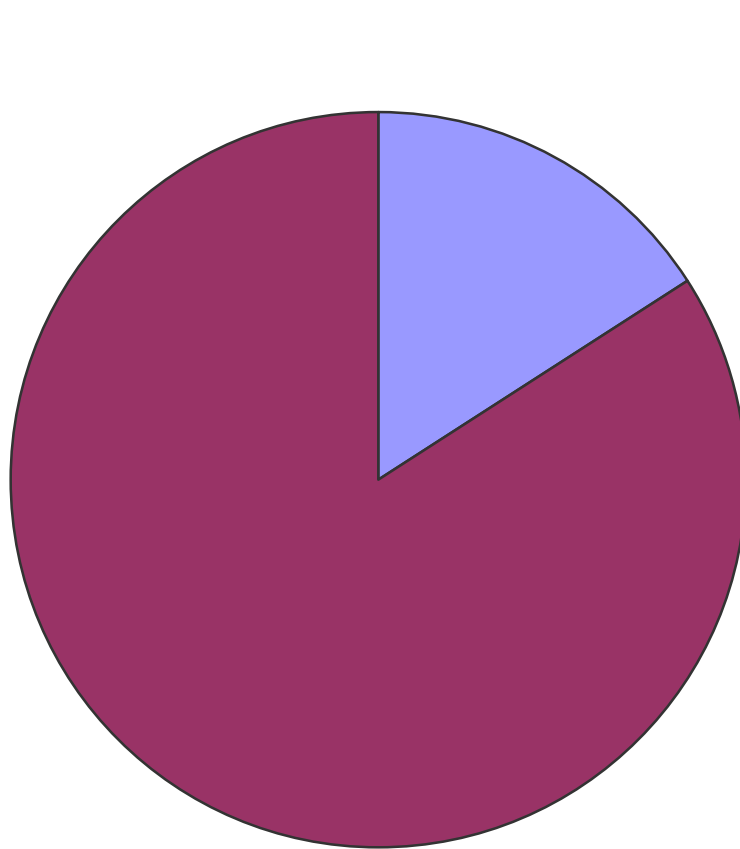
67% Ja.

Studier antyder att 90% av all kommersiell plast släpper hormonstörande ämnen, speciellt i kontakt med värme.

Ref: Most Plastic Products Release Estrogenic Chemicals: A Potential Health Problem That Can Be Solved. Yang et al. 2011.

Plastredskap för matlagning (slevar, vispar, stekspadar, etc)

Ge oss kraft
att förändra.
Pg.901909-2



■ Nej
■ Ja

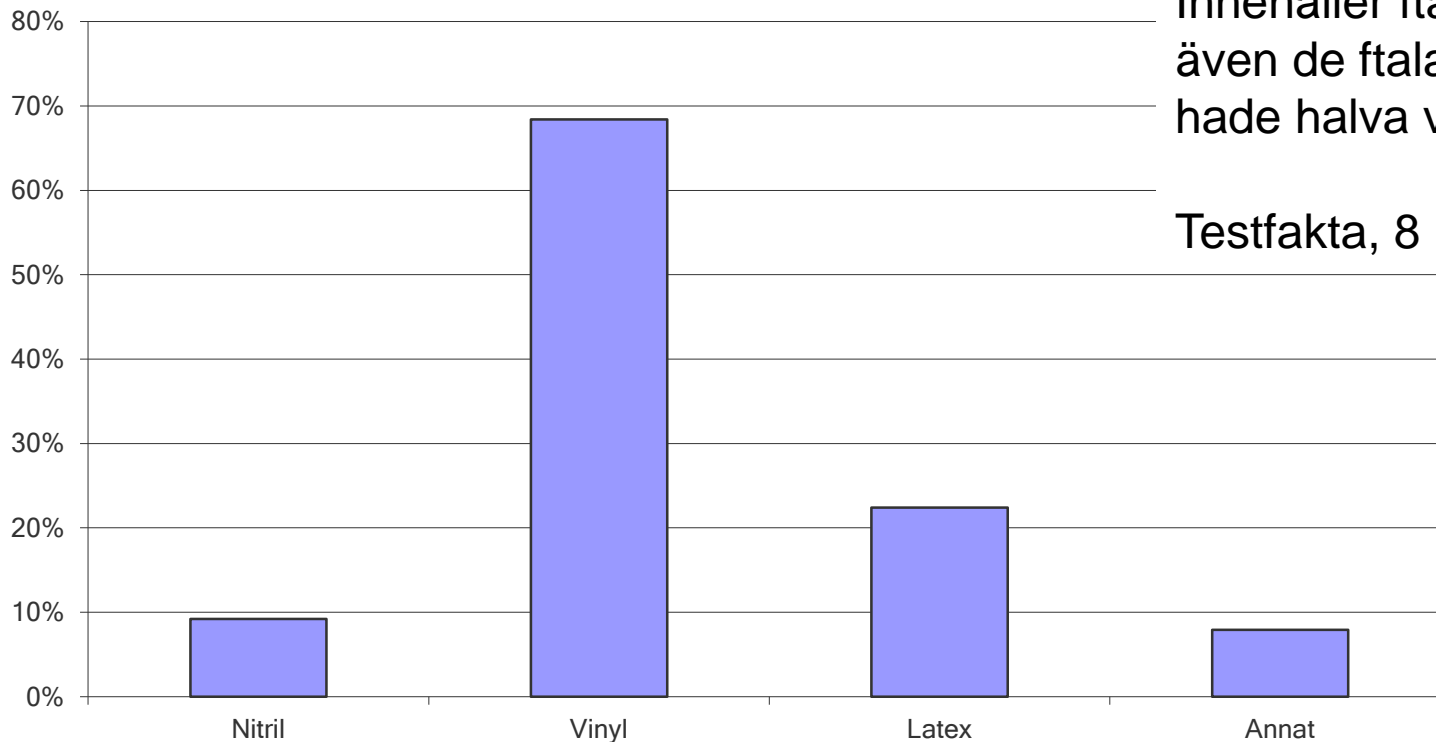
82% Ja.

Studier antyder att 90% av all kommersiell plast släpper hormonstörande ämnen, speciellt i kontakt med värme.

Ref: Most Plastic Products Release Estrogenic Chemicals: A Potential Health Problem That Can Be Solved. Yang et al. 2011.

Handskar i köket - material

Ge oss kraft
att förändra
Pg.901909-2



Alla undersökta **vinyl**handskar
Innehåller ftalater (vanl. DEHP)–
även de ftalatfria. Några märken
hade halva viktprocenten i ftalater

Testfakta, 8 nov 2013

Handtvätt och hygien

Ge oss kraft
att förändra
Pg.901909-2



Handtvätt

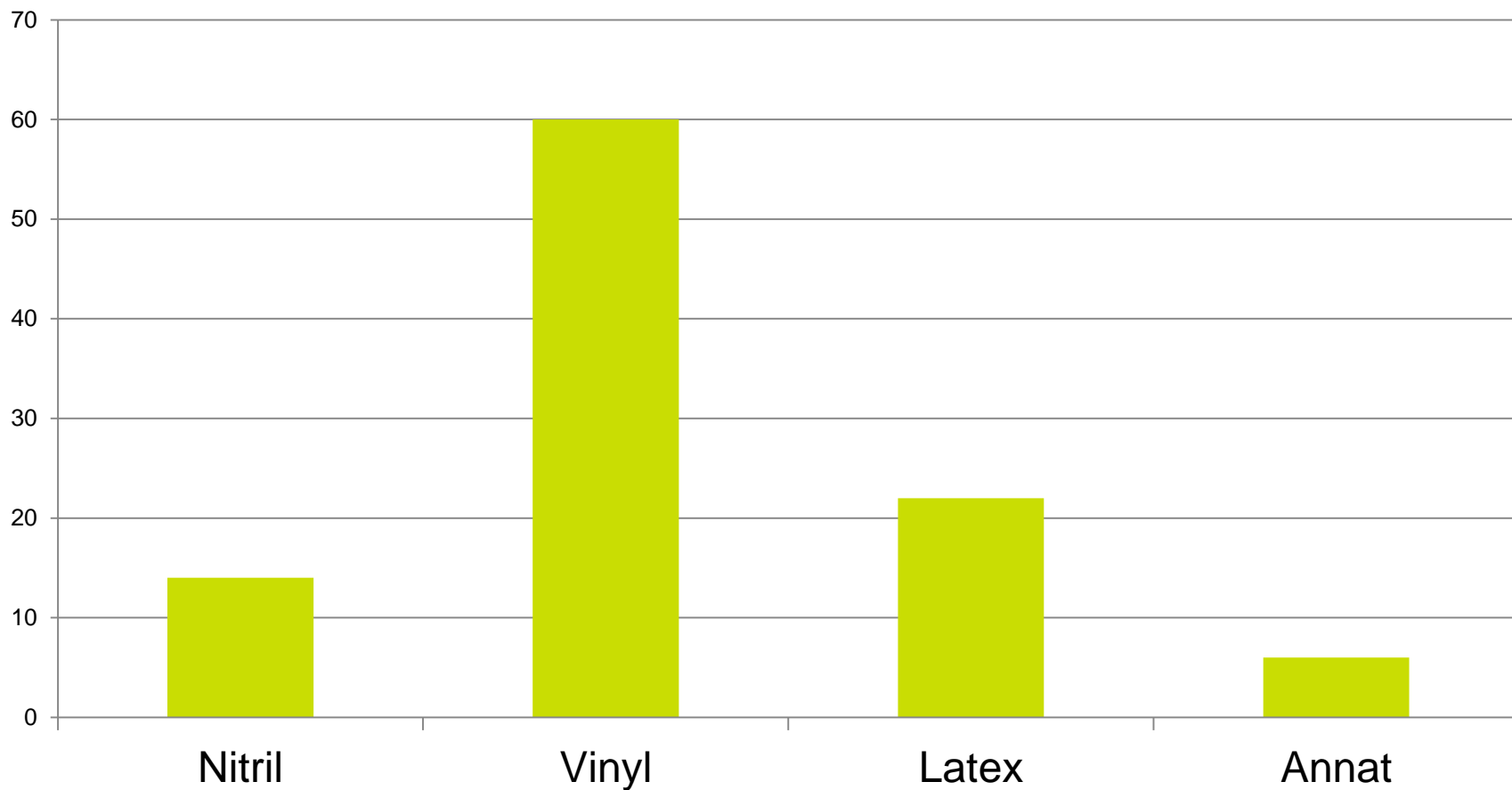
- Hand-till-mun-aktivitet viktig källa till miljögifter, pga damm på händerna.
- Forskning visar på att ökad handtvätt leder till mindre kroppsbelastning av farliga kemikalier, t.ex. bromaerade flamskyddsmedel.
- Stor variation mellan förskolorna. Händerna tvättas mellan 2-10 gånger per dag.
- 65% av förskolorna använder miljömärkt tvål. Bra!

Ref. Watkins et al (2012). Impact of Dust from Multiple Microenvironments and Diet on PentaBDE Body Burden



Blöjbyte, val av handskar

Ge oss kraft
att förändra
Pg.901909-2

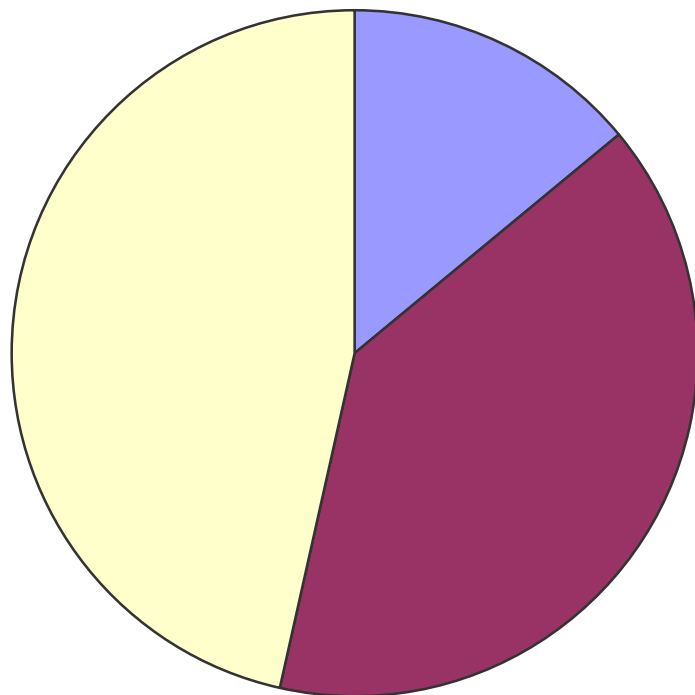


När sker städning?

Ge oss kraft
att förändra
Pg.901909-2



När sker städning?



■ På morgonen innan barnen kommer

■ På dagtid

■ På kvällen

**15% på morgonen.
46% dagtid.
40% kvällstid.**

Eftersom damm är en källa är det oftast bättre att inte städa när barnen är närvarande, då damm rörs upp vid städtillfället.

Utelek

Ge oss kraft
att förändra
Pg.901909-2



Utelek

- ”Mjuk asfalt” = granulerat däck (PAHer, flamskyddsmedel, lösningsmedel). 22% av förskolorna. Ökande trend?
- Leksaker inte ämnade att vara leksaker: byggmaterial, PVC-rör, elektronik, industriavfall, avloppsrör mm. 53%.
- Gamla slipers. Cancerogent - förbjudet! 3,5%.



Några citat:

- *”Vore skönt om höga miljö- och kemikaliekrav ställdes vid upphandling så att man får bra produkter, den som beställer från förskolan har inte möjlighet att sätta sig in i alla detaljer.”*
- *”Centralt i kommunen finns inköpsrutiner, men ej på förskolan.”*
- *”Stor okunskap råder!”*



Vad kan kommunerna göra?

- Anta ett handlingsprogram för en Giffri förskola med kartläggning och plan för utbyte av inredning och leksaker till de med mindre hälso- och miljöfarliga ämnen.
- Skärpa hälso- och miljökraven i den kommunala upphandlingen för att få en bättre miljö på förskolorna och säkerställa att inköp sker så att lägstapris inte är styrande (Se nytt beslut i EU-parlamentet januari 2014).
- samt mer ekologisk mat utan rester av bekämpningsmedel, också det i upphandlingen.
- Ställa krav på nyinköp, nybyggen och renoveringar så att inte nya problem uppstår.

Forts. Vad kommunerna kan göra.

- Ställa krav på att förskolor inom kommunen rensar ut befintliga produkter med farliga kemikalier från förskolorna (se Naturskyddsföreningens rapport "Giftfria barn leka bäst").
- Ge stöd till förskolorna att implementera kraven på egenkontroll rörande kemikalier i enlighet med lagstiftningen, samt säkerställa att inköpsrekommendationer finns på alla förskolor där miljö- och kemikalieaspekter ingår.
- Gärna använda vårt material inom Operation giftfri förskola.

12 tips till förskolan

1. **Var ute mycket!** (utomhusluften är i princip alltid renare)
2. **Gallra bland plastleksakerna** (saker mjukare än Lego)
3. **Kassera bort elektronik** (gamla mobiler, tangentbord mm)
4. **Tvätta textilier** (filtar, gosedjur, gardiner...)
5. **Välj ekomat.**
6. **Välj bort konservburken av metall.**
7. **Värm utan plast.** Låt gärna barnen äta på porslin och glas istället för plast.
8. **Undvik handskar av vinyl i kontakt med mat.**



12 tips till förskolan

9. **Byt ut gamla sovdrasser av skumgummi och PVC.** Detsamma gäller för **skötborden.**
10. **Fukttorka och vädra ofta** (kemikalier samlas i damm).
11. **Undvik fet fisk från Östersjön och håll koll på insjöfisken.**
12. **Välj miljömärkt och parfymfritt.**



Håll utkik efter vår nästa rapport!



Vad kan du göra själv?

Försök alltid

- Välja miljömärkta produkter
- Välja varor med få ingredienser
- Köpa second hand
- Använda mindre mängder av allt!
- Sortera sopor – minska spridningen



Göra själv; Lekrum

- Plastbanta! Ta framförallt bort mjuk plast och plastleksaker tillverkade före 2007.
- Fingerfärg, slime, tatueringar, "barnsmink", självlysande saker mm kan innehålla farliga kemikalier, läs innehållsförteckningen!
- Köp leksaker TILLVERKADE inom EU – strängare lagar, bättre kontroll.
- Gör rummet lättstädad och ha ej elektronik nära där barnen sover – gifterna samlas i dammet.
- Hur många leksaker behöver ett barn? Satsa på få men bra. Lägg undan och alternera! Ge upplevelser.



Göra själv; Kök & bad

- Undvik konserveringsburkar i metall.
- Byt ut teflonpannor mot gjutjärnspannor.
- Köp inte antibakteriella varor alls.
- Använd helst köksredskap i trä, metall och glas.
- Undvik parfymerade produkter, luftrenare och produkter som tar bort "dålig lukt".
- Undvik mjällschampo med det giftiga ämnet zinkpyrition.
- Undvik PVC-plast (bl a i leksaker, duschdraperier, våtrumstapeter och golv).



Skor, kläder & elektronik

- Köp miljömärkt och gärna skor utan krom.
- Köp second hand (utom stoppade möbler)
- Undvik plastiga tryck på kläder.
- Hitta alternativ till tyger med perfluorerade ämnen/GoreTex.
- Naturfibrer, såsom hampa, lin och bomull, behöver mer sällan flamskyddas än syntetiska fibrer.
- Fråga möbelåterförsäljare eller tillverkare om stoppningsmaterialet är flamskyddat.
- Följ anvisningar om återvinning av elektroniskt avfall, batterier och lämna in kvicksilverinnehållande produkter för återvinning.



Starta lokal kemikaliearbetsgrupp!

Du kan få hjälp att nå andra som är med i nätverket i din kommun.

Den lokala kretsen inom Naturskyddsföreningen har e-postadresser till flera av medlemmarna och skickar också ut programblad.

- Ordna gärna lokala träffar ibland.
- Genom kretsen kan ni söka pengar för sådant ni vill göra.
- Genom kretsens hemsida och programblad når ni ut till fler.
- Genom kretsen eller som enskild medlem kan du påverka genom motioner, vad Naturskyddsföreningen ska göra.

Vad kan vi göra lokalt?

Gör det ni i gruppen eller du själv har lust med och tycker är meningsfullt!

Det kan vara:

Uppvakta politiker, skriva medborgarförslag, insändare
Göra studiecirkel, anordna föredrag för att lära er mer
Ta vara på material som finns och göra saker, som; gå till
frisörer med Frisörmaterial, till gymnasiet med Skolmaterialet,
vara delaktiga i annat som Naturskyddsföreningen gör som
Miljövänliga veckan (100% eko år 2013), inventeringar i t ex
butiker, vara med i Operation Giftfri Förskola, träff på MVC/BVC,
vara med på mässor, göra guidningar, studiebesök, etc., etc.

Vill du veta mer?

Ge oss kraft
att förändra.
Pg.901909-2



- **Den flamsäkra katten** – Naturskyddsföreningens årsbok, 2012
- **Den onda badankan** – Katarina Johansson, 2013
- **Handla rätt för en giftfri barndom** – Anne Lagerqvist, Christine Ribbing och Karin Wallis, 2012
- **Badskumt** – Katarina Johansson, 2011
- **Förgiftad** – Smith & Lorie, 2010
- **Bestulna på framtiden** – Theo Colborn, John Peterson Myers och Dianne Dumanoski, 1997
- **Impotensmadrassen** – Monica Kauppi, 2009



Gå med du också

Ju fler vi är desto mer kan vi göra....

- bli medlem!
- Var med i Kemikalienätverket och GÖR något

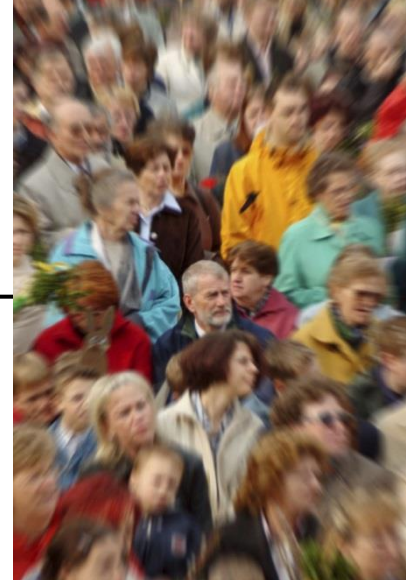
www.naturskyddsforeningen.se/kemikalienatverket

<http://kemikalienatverket.naturkontakt.naturskyddsforeningen.se/>

Facebook: Kemikalienatverket

kemikalienatverket@naturskyddsforeningen.se

ylva.grudd@naturskyddsforeningen.se



**Om allt hopp är ute är det synd att sitta
inne!**

